

Suriyeli Sığınmacıların Vatandaşlığa Geçiş Sürecinde Sosyo-EkonomikKapasitenin Rolü

DOI: 10.26466/opus.817400

*

Safure Cantürk *

* Dr., Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı

E-Posta: safurecanturk@gmail.com

ORCID: [0000-0002-5419-3325](https://orcid.org/0000-0002-5419-3325)

Öz

Bu çalışma, Türkiye'deki nitelikli Suriyeli sığınmacılara sağlanan istisnai vatandaşlık hakkının, söz konusu hakka erişenlerin yaşam standartları ve sosyo-ekonomik kapasiteleri üzerindeki etkisine sığınmacı bakış açısıyla odaklanmıştır. Bu kapsamda, 2011 yılından itibaren Suriye'deki iç savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan ve daha sonra 'istisnai vatandaşlık' statüsüne sahip olan 35 Suriye kökenli Türk vatandaşıyla derinlemesine yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Sığınmacıların 'vatandaşlık pratikleri' ile 'sosyo-ekonomik kapasiteleri' arasındaki etkileşimin yönünün irdelenmesi çalışmanın temel amacını oluşturmuştur. Bu amaca istinaden, sığınmacıların göç sürecinden önce sahip oldukları sosyo-ekonomik ve kültürel sermayeleri, muhtelif vatandaşlık pratiklerine dayalı olarak gelişen mevcut ekonomik kapasiteleri ile birlikte sorgulanmıştır. Suriyelilerin vatandaşlığa davet süreci, uyum, istek ve beklentileri, istihdam imkânı, toplumsal fırsatlara eşit erişim, denklik ve mesleki tanınma hakkı gibi etkenler, bu sorgulamanın ana eksenini teşkil etmiştir. Sorgulama kapsamında, göçmenlere tanınan hak ve özgürlüklerin sosyo-ekonomik kapasitenin gelişmesine katkı sağladığı, ancak göçmenlerin özgün bireysel niteliklerinin tam olarak hayata geçirilmesinde tek başına yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Özellikle 'mesleki tanınmama' ve 'denklik' sorunu ekseninde beliren olumsuz pratikler, vatandaş olmuş Suriyelileri 'niteliksizleştirilme' olgusuyla karşı karşıya bırakmıştır. Bununla birlikte, Suriye kökenli Türk vatandaşlarının, gerek diğer hak ve özgürlüklere erişim imkânının bulunması gerekse kültürel benzerlikler dolayısıyla, Avrupa'ya gitmek yerine Türkiye'de yaşamayı planladıkları gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, sosyo-ekonomik kapasite, sosyo-kültürel sermaye, uyum, vatandaşlık

The Role of Socio-economic Capacity on Syrian Asylum Seekers' Naturalization Process

*

Abstract

This study focuses on the impact of exceptional naturalization right provided for qualified Syrian refugees on the life standards and socio-economic capacities through the perspective of refugees. In this framework, face to face in depth interviews were carried out using qualitative research techniques with 35 Turkish citizens of Syrian origin who fled from civil war in Syria and sought refuge in Turkey and then obtained exceptional naturalization. 'Naturalization practices and socio-economic capacities' of refugees are the main foci of the study. At this point, naturalization and socio-economic capacity of migrants, their qualities and socio-cultural capital they had prior to migration, the process of call for naturalization, their adaptation, willingness and expectations, practices of citizenship such as equal access to social means, employment, equivalence, occupational recognition were investigated along with their current economic capacities. Study found out that rights and liberties associated with citizenship develops the socio-economic capacities of immigrants however the study also claims that citizenship solely is not sufficient to help immigrants realize their true capacity appropriate with their qualifications. Particularly, Syrians who were naturalized face the 'de-qualification' phenomenon due to equivalence and occupational unrecognition. Nevertheless, it is observed that Syrians in who became Turkish citizens covered in this study plan to live in Turkey instead of going to Europe thanks to reasons such as cultural similarities, access to other rights and liberties.

Keywords: *Immigration, socio-economic capacity, socio-cultural capital, cohesion, naturalization.*

Giriş

Son yıllarda göç literatürü genel olarak 'nitelik ve niteliksizlik' kavramları üzerinde durmaktadır. Göçmenler içerisinde eğitilmiş olanları ifade eden nitelikli ya da vasıflı olarak adlandırılan göçmen grubu (skilled/qualified migrant), becerileri (skills/credentials) olan göçmenleri ifade etmektedir. Göçmen becerisi, göçmenlerin eğitime dayalı olarak geçmişte kazandıkları beşeri sermaye aracılığıyla ölçülmekte ve yüksek nitelikli/vasıflı göçmenler (highly skilled migrant) genellikle üniversite eğitimini tamamlamış göçmenler olarak kabul edilmektedir (Huber ve Stephens, 2010, s. 21). 'Beyin göçü' de denilen bu göçmen grubu, yasal olarak daha kolay göç edebilmekte ve ev sahibi ülkeye kabulde daha az sorunla karşılaşmaktadır. Ancak kitlesel zorunlu göç olgusu, bireylerin niteliklerine ve deneyimlerine göre seçilmesini engelleyen bir süreçtir. Nitelikli göçmenler, birikimleri nedeniyle avantajlı olmaları gerekirken, niteliklerinin tanınmaması, denklik verilmemesi, mesleki rekabet ve dil bilmemek gibi sebeplerden dezavantajlı konumda yeni hayata başlamak durumunda kalmaktadır (Mattoo vd., 2006).

Burada asıl tartışma ise 'neye göre ya da kime göre nitelikli' algısı üzerinde durulması gerektirir. Çünkü ulus-devlet kültüründe 'uluslararası geçerliliği olan' meslekler ile 'yerel' ölçekte anlamlı olan meslek ve beceriler göçmenler için 'hangi nitelik' sorusunu da gündeme getirmektedir. Göçmen kabulde, 'nitelik' arayan ev sahibi ülkeler ise 'nitelikleri' tanıma konusunda ise ayrımcı bir politika izlemektedir. Küresel emek sürecinin bir parçası olarak, göçü sınırlandırma veya şekil verme politikaları yasal zeminde çalışmayı önlemekte ve bu durum da göçmenlerin mesleğini icra edememesine yol açmaktadır (Standing, 2014, s. 163). Göçmenlerin eğitimlerinin ve deneyimlerinin altında mesleklerde veya işlerde çalışmaları olarak adlandırılan niteliksizleştirilme ise (deskilling/dequalification) göç edilen ülkede, göçmenlerin becerilerinin tanınmaması göçmenlerin niteliklerinin altında işlerde, düşük ücretle ve güvencesiz bir biçimde çalışmak zorunda bırakılması ile gerçekleşmektedir (Siar, 2013, s. 2). Bu kapsamda sonradan gelmiş olsalar da göçmenlerin var olan kapasitelerinin yeni geldikleri ülkenin ulusal ekonomisine pozitif katkısı için ancak göçmenlerin kapasitelerini ortaya çıkaracak imkanların sağlanması, temel hak ve özgürlüklere erişim ve eşit piyasa imkanı ile mümkün olabilecektir. Bu kapsamda sığınmacıların/göçmenlerin vatandaşlık hakkı yeni tartışma konusu olmuştur.

Kitlesel zorunlu göç hareketleri ulus-devlet ve vatandaşlık tanımının kökten değişmesine sebep olmuştur. Bu değişim, hem göç alan ülkelerin göçmenlerle ilgili uyum politikaları hem de vatandaşlık üzerine oluşan yeni kavram ve kuramsal tartışmalar açısından önem taşımaktadır. Bu noktada “Vatandaşlık süreçlerinde daha çok ‘kural ve değer içeren’ yaklaşımlar mı, yoksa ‘faydacı olma’ eğilimleri mi öne çıkmaktadır?” soruları tartışma konusu olmuştur (Kymlicka, ve Norman, 2000; Ong, 1999; Soysal, 1994). Vatandaşlık farklı göçmen grupları için farklı şeyler ifade etmesine rağmen özellikle sığınmacılar için vatandaşlık güvenlik, statü, aidiyet ve daha çok hak ve özgürlüğe sahip olmak anlamı taşıdığı için en önemli haklardan biri olarak görülmektedir. Vatandaşlık alan göçmenin ev sahibi ülkeye ekonomik ve sosyal olarak dâhil olma isteğinin artması olağan görünmektedir. Vatandaşlıkla birlikte göçmenin özgürlük ve hareket kazanması, eşit haklardan yararlanabilecek olması göçmenlerin kendini güvende hissetmesini sağlayacaktır (Bloch, 2000). Ancak göç alan gelişmiş ülkelerde özellikle sığınmacılar için vatandaşlık, ikamet, çalışma, seyahat gibi haklardan çok sonra zorlu bir süreçle birlikte elde edilebilmektedir.

Göçmenlerin kitlesel göçe bağlı olarak zorunlu sığınmacılık süreçlerinde ‘hak mahrumiyeti ve özgürlük’ kısıtlamasına bağlı olarak yaşadıkları dezavantaj vatandaşlık gibi mevcut ülkelerdeki en ileri hak ve özgürlüklere erişimde ev sahibi ülkenin vatandaşlarıyla eşitlik getirmektedir. Bu durum özellikle göç tecrübesi yüksek, çok kültürlü ve ulusötesi vatandaşlığı benimsemiş ülkeler için ‘en ileri hak ve özgürlük’ belgesi olarak entegrasyonun tamamlanmış hali olarak tarif edilmektedir. “Vatandaşlık, hak ve özgürlüklerin yerli halk ile eşitlik getirmesi ve entegrasyonun son noktasıdır” diyen Ager ve Strang (Ager ve Strang, 2004b) Birleşik Krallık’ta mülteciler vatandaşlarla aynı haklara sahip olmaları nedeniyle onlarla eşit olduklarını düşünmektedir. Aynı durum Almanya’da da geçerlidir. Yıllarca geçici olarak bakılan göçmen işçiler Alman ekonomisinin lokomotifi olmasına rağmen Alman devleti ve toplumu için göçmenler aldıkları sosyal yardımlar ve kültürel uyumsuzluk nedeniyle sorun olarak görülmüştür. Bu nedenle Almanya’da vatandaşlık hakkı göçmenler için en ileri hak olmanın yanı sıra en zor elde edilen hak olmuştur. (Tauscher, 2016, s. 226-228).

Türkiye’de ise 1980’li yıllarda dünyada yaşanan sosyo-politik sebeplere bağlı göç hareketleri göç politikalarına bağlı vatandaşlık düzenlemesinde de-

ğişikliğe sebep olmuştur. Bu kapsamda Türkiye’de, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu yabancıların vatandaşlığa alınmaları için üç usul öngörmektedir. Bunlar genel hükümlere göre vatandaşlığa alınma, evlenme yolu ile vatandaşlığa alınma ve istisnai usulle vatandaşlığa alınma şeklindedir. Suriyelilerin kitlesel göçüne kadar da istisnai vatandaşlık uygulaması bireysel olarak uygun görülen kişiler için gerçekleştirilen bir yöntemdi. Suriyeli sığınmacıların kalış sürecinin uzamasıyla birlikte bu istisnai yöntem Suriyeliler için toplu vatandaşlık sürecine dönüşmüştür. Aralık 2019 verilerine göre 110 bin Suriyeli davetiye usulüyle istisnai vatandaşlık kapsamında Türk vatandaşı olmuştur. Söz konusu vatandaşlık süreci halen devam etmektedir (TCCB, 2019). Kamuoyunda bilinenin aksine Türkiye’de Suriyelilerin vatandaşlık süreci geçici koruma altındakilerin bireysel başvurusuyla değil devletin seçtiği sığınmacılara davetiye usulüne göre istisnai yöntemle yapılmaktadır. Devlet, ‘kriterlerini’ kendine göre belirlediği nitelikli göçmenlere, kısa sürede, istisnai vatandaşlık yöntemiyle resmiyet ve kalıcılık sağlamaktadır. Böylelikle sosyo-ekonomik seviyesi daha yüksek olanlara vatandaşlık yoluyla hak ve özgürlükler sunulularak karşılıklı fayda amaçlanmaktadır.

Bu çalışma sığınma sürecinden sonra kısa süre içinde Türk vatandaşlığı kazanmış nitelikli Suriyelilerin, edindikleri yeni hak ve özgürlükler ile sosyo-ekonomik kapasiteleri arasındaki ilişkiye sığınmacı bakış açısıyla odaklanmaktadır. Bu sayede Suriyelilerin göç öncesi sahip olduğu dil bilme, diploma sahibi olma, mesleki tecrübe ve yetenek gibi sosyal, kültürel, ekonomik sermayelerinin, vatandaşlık hakkıyla birlikte iş bulmalarını ve mevcut yaşam standartlarını nasıl etkilediğini anlaşılması amaçlanmıştır. Araştırma yöntemi olarak yüz yüze görüşme tekniği seçilmiştir. Bu çerçevede makale, girişi takiben yöntem, bulgu ve tartışmalar ile sonuç bölümlerinden oluşmaktadır.

Yöntem

2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş sonrasında kitlesel olarak Türkiye’ye sığınan, 2014 yılında Geçici Koruma Statüsü kapsamına alınan ve şehirlerde yaşamına izin verilen Suriyeliler için 2016 yılında istisnai vatandaşlık uygulaması başlamıştır. Sayıları sürekli olarak değişmekle birlikte, resmi kaynaklar 10 Aralık 2019 tarihi itibarıyla 110 bin Suriyelinin Türk vatandaşı olduğu açıklanmıştır (TCCB, 2019). İçişleri Bakanlığının kamuoyuna verdiği beya-

nata göre vatandaşlık hakkı verilen Suriyelilerin büyük bir bölümü öğretmen, doktor, eczacı, mühendis, avukat gibi yükseköğretim mezunu kişilerden oluşmaktadır (EURONEWS, 2019). Kişisel bilgilerin korunması kapsamında kimlik bilgileri gizli tutulan Türk vatandaşı olmuş Suriyelilerin, vatandaşlık hakkı sonrasında yaşam standartlarındaki değişimin, niteliklerine uygun istihdam ve sosyo-ekonomik kapasitelerini nasıl etkilediği ise henüz bilinmemektedir. Bu araştırma sığınmacı bakış açısıyla, sığınmacılara sağlanan vatandaşlık hakkının sığınmacının bireysel sosyoekonomik kapasitesini nasıl etkilediğine odaklanarak, ilgili politikalara ve literatüre ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Nitel araştırma yöntemi benimsenen çalışmanın evrenini Türk vatandaşlığı statüsünü kazanmış 110 bin Suriyeli oluşturmaktadır. Araştırmanın sahası olarak Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı İstanbul, Gaziantep ve Ankara seçilmiştir. Bu kapsamda Suriye uyruklu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan 35 kişi araştırmanın örnekleme olarak belirlenmiştir. Araştırma, farklı sosyoekonomik özelliklere sahip bir grubun incelenmesini gerektirdiği için örneklem seçiminde amaca yönelik örneklem stratejilerinden maksimum çeşitlilik ve kartopu örneklem birlikte kullanılmıştır. Açıklayıcı saha araştırmalarında kullanılan ve özel bir yöntem olan amaca yönelik örneklem, ulaşılması güç bir nüfusun olası tüm örnek olaylarını belirlemek için geniş yöntemler yelpazesinin kullanıldığı rastlantısal olmayan bir örneklemdir (Neuman, 2006). Ağ modeli de denilen kartopu modeli ise bağlantılar temelinde ilerlemektedir. Çeşitli sebeplerle ulaşılması zor örnekleme ulaşılabilme için 'güvenilirlik ilişkisinin' sağlanması gerekmektedir. Bu yöntemde, birinci şahısla görüşüldükten sonra kartopu etkisiyle ilişkili kişilere ulaşılarak kütleyi büyütmeyi amaçlamaktadır (Coşkun vd., 2017, s. 141). Etik kurul onayı ile kişisel verilerin korunması nedeniyle resmi olarak kimlikleri ve yaşadıkları mekânları gizli tutulan, herhangi bir resmi ya da gayri resmi birliktelik içinde olmayan görüşmecilere erişimde, STK temsilcileri ve vatandaş olmuş Suriyelilerle zincirleme görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın iç geçerliliğini sağlamak amacıyla sonuçların inandırıcılığı için, uzun süreli katılım, katılımcı teyidi, uzman görüşü, zengin uzun alıntılar ile verilerin ayrıntılı betimlenmesi ve amaçsal örnekleme gibi birden fazla model kullanılmıştır. Ayrıca etik ilkelere çerçevesinde görüşmecilerin bilgilendirilmiş onay formu ile araştırmaya katılım için onayları alınmıştır.

Suriye uyruklu Türk vatandaşlarına dönük olarak hazırlanan görüşme formu, 'vatandaşlık statüsü ile birlikte kazanılan sosyal ve siyasal hakların sosyoekonomik kapasiteyi nasıl ve hangi yönde etkilediği' temel sorusuna bağlı olarak geliştirilmiştir. Araştırmanın saha uygulaması Haziran 2019 ile Ekim 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte ilk olarak tüm görüşme notları ile deşifre edilen ses kayıtları elektronik ortama kaydedilmiştir. Bu kayıt esnasında etik kurallara ve gizlilik ilkesine riayet edilerek her katılımcıya kod isim verilmiştir. Ayrıca listede bulunmasını kolaylaştırmak ve görüşmecinin demografik temel bilgilerini aktarmak için her araştırmacıya isminin baş harfiyle birlikte bir numara kodu, cinsiyeti, yaşı, mesleği ve yaşadığı il de eklenmiştir. Bunu takip eden süreçte ise elektronik ortama kaydedilen ham haldeki görüşme notları yorumlayıcı yaklaşım temelinde nitel veri analizine tabi tutulmuştur. Bu aşamada ilk olarak veriler belirli bir sistematik içinde ve ortak kavramlar ile tekrar edilen temalar ekseninde tasnif edilmiş, araştırma sorunsalının muhtelif boyutlarıyla görünür olmasını sağlayacak şekilde üst ve alt başlıklandırmalara göre konumlandırılmıştır.

Araştırma sırasında 35'i Suriye kökenli Türk vatandaşı ile görüşülmüştür. Ancak, görüşmecilerden beşi tarafından sağlanan veriler oldukça kısıtlı olduğu için analize dâhil edilmemiştir. Dolayısıyla araştırmada toplam 30 Suriye kökenli Türk vatandaşı ile yapılan görüşmelerin analizi tamamlanmıştır. Araştırmaya katılan görüşmecilerin 8'i Gaziantep, 10'u Ankara, 12'si İstanbul'da yaşamaktadır. Katılımcıların 5'i Türkmen, 25'i ise Arap kökenlidir. Görüşmeleri analiz edilen 30 katılımcıdan 8'i kadın 22'si ise erkektir. Analize dâhil edilmeyen diğer beş katılımcı da erkektir. Vatandaşlık hakkı elde etmiş kadın katılımcılar çoğunlukla çalışmadığı için kendilerine erişmek zor olmuş ve erişilenler de görüşmeyi kabul etmediği için cinsiyet dağılımı açısından denge sağlanamamıştır. Katılımcıların 21'i Türkçe konuşabilmekte. 9'u ise Türkçe anladığını ancak akıcı konuşamadığını ifade etmiştir. Ancak Türkmenler dışında tüm katılımcılar görüşme esnasında çevirmen talep etmişlerdir. Katılımcıların 13'ü Arapça ve Türkçe dışında üçüncü bir dil bilmektedir. Katılımcıların biri lise, ikisi lisans, ikisi yüksek lisans, üçü doktora eğitimlerini halen sürdürürken diğerlerinin tamamı üniversite mezunlarından oluşmaktadır. Katılımcıların 9'u bekar, 21'i evlidir. Evli olanların ise 20'si çocuklu, sadece biri Türkiye'de evlenmiş ve henüz çocuk sahibi olmadığını ifade etmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Çalışmanın bu bölümünde, görüşmelerden elde edilen bulgular muhtelif kriterler eşliğinde tasnif edilmiştir. Böylece katılımcıların demografik ve kişisel niteliklerine, yaşam hikâyelerine, sığınmacılık tecrübeleri, vatandaşlık pratiklerine ilişkin temel bulgular özetlenmiş, vatandaşlık sonrasında yaşam standartlarındaki değişim, vatandaşlığın avantaj ve dezavantajları sığınmacının bakış açısıyla bulgulanmıştır.

Katılımcıların demografik ve kişisel nitelikleri bağlamında elde edilen bulgular, Türk vatandaşlığı statüsünü kazanan Suriyelilerin hangi kriter ya da nitelikler eşliğinde seçildiğine ilişkin önemli ipuçları sunmaktadır. Zira Türk vatandaşlığı statüsünü kazanan Suriyelilerin büyük bir kısmının genç yaş kategorileri içinde yer alan 'bekâr', 'yüksek eğitilmiş', 'birkaç dil bilen', 'mesleki/bireysel yetenek ve becerilere sahip' ya da nispeten 'ekonomik imkânları yüksek' kişilerden oluştuğu gözlenmektedir. Türk vatandaşlığı statüsünü kazanmak için gerekli görülen bu tipolojinin uluslararası göç yazınında geçerli olan nitelikli göçmen profiline benzer olduğu söylenebilir. Çalışma kapsamında görüşülen katılımcıların yaş ortalamasının 18-35 yaş arası genç ve eğitilmiş gruptan olması, 'genç nitelikli işgücü' açısından bir avantaj olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışma kapsamında katılımcıların Suriye'deki gelirleri ile Türkiye'ye ilk geldiklerindeki ve vatandaşlıktan sonraki mevcut gelirleri dolar bazlı olarak karşılaştırılmıştır. Sığınmacıların Suriye'deki gelirlerinin Türkiye'deki ilk gelirlerinden ciddi oranda yüksek olduğu görülmektedir. Genel olarak Türkiye'deki ilk gelirler 750 doları geçmemektedir. Buna mukabil Suriye'deki gelirlerin 2 bin 200 dolar civarına kadar yükselebileceği görülmektedir. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye ilk geldikleri döneme kıyasla vatandaş olduktan sonraki son durumlarında, tüm gelir aralıklarında (düşük, orta ve yüksek) bir artış olduğu anlaşılmaktadır. Ancak dolar bazlı yapılan bu artış tüm gelir grupları için vatandaşlığın sığınmacıların ekonomik kapasitelerini yükselttiği sonucunu çıkarmak sağlıklı değildir. Çünkü katılımcıların görüşmelerde ifade ettikleri, Suriye'deki 'hayat pahalılığı' dedikleri alım gücü ile Türkiye'deki alım gücü farklılık göstermekte, Türkiye'de daha çok çalışıp gelirleri artmasına rağmen alım güçleri ve buna bağlı yaşam standartları düşmektedir.

İstanbul'da yaşayan bilgisayar mühendisi Bashir ise ekonomik durumunu, Suriye'de savaş öncesi ve savaş sonrası diye ayırırken Türkiye'de ise vatandaşlık öncesi ve sonrası diye şöyle ayırmaktadır:

- *“Suriye’de savaştan önce gelirim aylık 600 dolara denk geliyordu. Çok iyiydi Suriye standartlarında. Savaştan sonra para değerini kaybetti, 10 misli gelirim düştü. Türkiye’de vatandaştan sonra maaşım arttı, tam zamanlı işe geçtim. Sigortam yapıldı. Aylık gelirim 500 dolara yaklaştı. Önceden iki işte çalışıyordum, bu çok zordu. Çok uzun saatler çalışıyordum. Şimdi daha az çalışıyorum. Suriye’dekine göre gelirim arttı ama burada da hayat pahalı, masraflar arttı. Oradakinin hep daha fazla kazanmak zorundayız.”* (6B Bashir, E, 28, Bilgisayar Mühendisi, İstanbul)

Suriye’de yüksek gelirli grubun, Türkiye’ye ilk geldikleri dönemde gelirlerinin sadece sosyal yardımlar seviyesine düştüğü belirtilmektedir. Dil bilmeyen ve mesleki tanınma gerçekleştiremeyen bu grup özellikle beraberinde getirdikleri nakit ya da yurtdışındaki aile bireylerinden aldıkları nakdi yardımlarla yaşamlarını sürdürdüklerini ifade etmektedirler. Yüksek gelir grubu için sığınmacılık sonrasında yaşam standartlarında yaşanan dramatik etkinin daha çok hissedildiği kaydedilmektedir. Örneğin, toplu taşıma aracına binmek, bir-iki odalı evde oturmak, yaşadığı semtin sosyoekonomik olarak düşük olması ve dışlanmanın psikolojik olarak kendilerini olumsuz etkilediklerini söylemektedirler. Eğitimli olan, meslek sahibi ve yüksek gelir grubuna dâhil olanlar Türkiye’de ‘mesleki tanınma’ konusunda hayal kırıklığına uğradıklarını belirtmelerine rağmen eski hayat standartlarına çıkmak için yoğun gayret göstermekte, dil kursuna gitmekte, denklik için imkânları zorlamakta, sosyal ağlar ile daha nitelikli ulusal ve uluslararası iş imkanlarını takip etmekte, Suriye’deki gayrimenkullerinin satışını yaparak burada eski standartlarını sağlayabilecek yeni yaşam imkanlarının yollarını aramaktadır. Bu grupta daha çok iş insanları, doktor, eczacı gibi meslek sahipleri yer almaktadır. Görüşmecilerden Oraida, Suriye ve Türkiye’deki hayatındaki sosyoekonomik değişim sürecini şöyle aktarmıştır:

- *“Suriye’de doktordum, işlerimiz iyiydi, özel hastanenin ortağydık. Yani tüccarlardan sonra en yüksek sosyoekonomik konumdaydık. Türkiye’ye gelirken diplomama güvendim. Eşim doktor, çocuklarım, mimar, mühendis, doktor. Ama geldik, hayal kırıklığı, mesleki tanınma yok. Akrabaların desteği ile ayakta kaldık. 2+1 çok kötü bir evde oturduk. Ancak 2017 yılında Toplum Sağlığı Merkezi’nde doktor olarak çalışmaya başlayabildim. Kocam da çalışıyor, dört bin lira*

maaş alıyorum. Aynı yerde bir hemşire üç bin lira alıyor ama hiç önemli değil, mesleğimi yapıyorum, bu insana özgüven veriyor en azından. Şimdi maaşım altı bin lira oldu. Eşiminki pratisyen olarak beş bin lira oldu. Türk vatandaşı olunca evimizi aldık. Suriye'deki gibi bir hayata döndük neredeyse, o yüzden çok mutluyum.” (22Ö, Oraida, K, 58, Doktor, Ankara)

“İş Adamları İçin Vatandaşlık Nefes Almak Demek”

Yüksek bir ekonomik potansiyel taşıyan göçmenler kalkınmacı bir perspektif içinde konumlandırılabilirler ve temel haklara sahip olabildikleri takdirde, devlet desteğine ihtiyaç duymaksızın piyasa koşullarına uyum sağlama yeteneğini haizdirler (Betts vd., 2017, ss. 40-41). Özellikle iş insanları için hak ve özgürlük kapasitelerini gerçekleştirmek ve piyasaya ile eşit koşullarda rekabet etmek için en önemli konu olmaktadır. Gaziantep'te büyük bir fabrikanın sahibi olan Hasip, şunları kaydetti:

- *“Şimdi ben vatandaşlık alınca önce ev aldım. Bu kalıcılık demektir. Çay üretimi yapıyordum, Suriye'deki fabrikayı buraya taşıdım. Bu bölgeyi biliyordum, zaten gelip gidiyorduk. Dünyanın her yerine ticaret yapıyorum. Nereden baksanız iki milyon dolarlık fabrika bugün. Her yıl 200 milyon liralık ihracat yapıyorum. Şimdi şuraya dikkat et, tüm bunları vatandaşlık sayesinde yaptım. Çünkü bu büyük bir risktir. Vatandaşlık demek geçicilik bitti, artık kalıcısın. Buranın vatandaşı olarak dünyanın her yerinde güvencen var. Devlet tanıyor. Dünya tanıyor seni. Suriyeli olarak sığınmacısın. Hiçbir şeysin. Sığınmacıysan yoksun. Yani vatandaşlık iş adamlarına sağlanan çok büyük güvence, vatandaşlık kolaylık değil, nefes almak demek.” (23H Hasip, E, 50, İş Adamı, Gaziantep)*

Orta gelir grubu ise Suriye'deki standartlara ulaşmak için daha çok çalışmaları gerektiğini ifade etmektedir. Bu grup için dil bilmek avantaj sağlarken ev ve araba almak gelecek dönemdeki hedefleri olmaktadır. Görüşmecilerden Salma şunları kaydetmiştir:

- *“Suriye'de güvenceniz var, çalışmasanız bile bir şekilde yaşarsınız. Yani aileniz var çevreniz var, eviniz, barkınız, aç kalacak değilsiniz ya. Ama burada çok çalışmam gerekti. Normalin iki-üç katı daha fazla çalıştım. Her türlü ek işi yapıyoruz. Yoruldum, bıktım, yeter deme şansınız yok. Mecbursunuz çalışmaya. Çevirmenlik Türkmenler için hayat kurtardı. Ben şanslıydım Türkçe bildiğim için hemen uzman olarak da iş buldum. Vatandaşlık önümüzü görmek açısından iyi oldu. Ev almak önemli bir şey.” (1S Salma, 31, Erkek, Uzman, Gaziantep)*

Suriye’de orta büyüklükte bir şirkette ticaret yaptığını söyleyen Abdullah, Türkiye’ye geldikten sonra sığınmacılık sürecinde ve vatandaşlık sonrası ekonomik durumundaki değişiklikleri şöyle açıklamıştır:

- *“Vatandaşlık bütün ailemizin hayatımı değiştirdi. Suriye’de ticaret yapıyordum. Buraya gelince bir markette eşya taşıdım, temizlik yaptım, kasiyerlik yaptım. Günde izin yapmadan neredeyse 12 saat çalışıyordum, aylık ancak 800 lira alıyordum. Vatandaş olunca eskiden olduğu gibi ticarete başladım. Şimdi kardeşimle birlikte turizm şirketi kurduk, turizm acentesi işletiyoruz. Vatandaş olmaktan önce ortak olmaya güvenemiyorsun, kandırılabilirsin. Ev almak, araba almak, ehliyet almak çok önemli. Pasaportun var artık, her yere gidebilirsin. İlk geldiğimizde aylık gelirimiz toplamda 1500 lirayı ancak buluyordu. Şimdi sadece benim aylık gelirim bin doların üstüne çıktı, tabii ticaret bu değişiyor ama yine de iyi.”* (30A Abdullah, E, 32, İşletmeci, İstanbul)

Suriye’de düşük gelir grubu, Türkiye’ye gelişleriyle hayatlarında pozitif yönde önemli sosyoekonomik değişiklikler olduğunu söylemektedir. Görüşmelerden Mahmud, şunları ifade etmektedir:

- *“Suriye’de öğretildim, çok az para kazanıyordum. Kirada oturuyordum ve tüm ailenin sorumluluğunu tek başıma ben taşıyordum. Burada şimdi daha çok kazanıyorum. İlk geldiğim yıl en kötü yıldır, çok zor geçti, getir götür işleri yapıyordum, hamallık yani ilk yıl. Ayda bin lira kazanıyordum. Çok kötü şartlarda kalıyorduk. Üç, dört aile birlikte. İkinci yıl 2000 lira, şu an 3500-4000 lira arası kazanıyorum. Daha rahatım. Günde iki okulda çalışıyorum. Günlük yaklaşık 12 saat sürüyor çalışma saatim ama daha rahatım. Para biriktirdim, onu peşinat vereceğim, TOKİ’den ev alacağım, kalanını kira öder gibi ödeyeceğim. Türkçem ilerleyince özel dersler de vermek istiyorum.”* (7M, Mahmud, E, 33, Öğretmen, İstanbul)

“Fakirler vatandaşlık istemezler!”

Diğer taraftan göç literatüründe de mülteci ya da sığınmacılar için hak arayışını sadece resmi vatandaşlık hakkına indirgemek mülteci ya da sığınmacının gerçekliğine uyum sağlamadığını göstermektedir. Sri Lanka’da sığınmacılar resmi vatandaşlık hakkı yerine yiyecek hakkını tercih ederken Lübnan’daki Filistinliler için ise resmi vatandaşlıktan daha çok geri dönme hakkı talebi öne çıkmaktadır (Zetter, 2015, s. 17-18). Türkiye örneğinde de her ne kadar nite-

likliler vatandaşlık için seçilmiş olsa da yardım ve diğer hak engelleri vatandaşlığın her Suriyeli için, her durumda 'cazip' olmadığını göstermektedir. Görüşmecilerden Aisha, vatandaşlıktan sonra yaşadığı ekonomik sıkıntılarını şöyle aktarmaktadır:

- *“Vatandaş olunca yardımlar kesildi. Bu çok zor oldu. Altı kişilik aileyiz, toplam 600 lira yardım kirayı ödememizi sağlıyordu. Vatandaşlığın doğrudan maddi yararını görmedik. Mesela eczane açmak için izinleri eczacılar odası vermiyor. İzin verilse hangi parayla eczane açacağım o da ayrı bir sorun. Sonuçta yanımızda hiç paramız kalmadı. Kocam akademisyen, vatandaşlıktan önce üniversitede yabancı öğretim üyesi olarak ders verebiliyordu ama vatandaş olunca bu hakkını kaybetti. Bu nedenle maddi olarak çok zor durumda kaldık.”* (3A, Aisha, K, 48, Eczacı, Gaziantep)

Kendilerini 'nitelikli' olarak tanımlayan, eğitimli, mesleki becerisi olan görüşmeciler, vatandaşlık hakkının, kendileri için tek kurtuluş yolu olduğunu düşünürken fakirler ve niteliksizler için dezavantaja dönüştüğünü ifade etmektedirler. Görüşmecilerden Nassif bu durumu şöyle aktarmıştır:

- *“Fakirler için vatandaşlık hakkı sıkıntılı, yardımı kaybediyorsun, bu çok zor. Niteliksizler çalışma izninin bile çıkmasını istemiyorlar. Bir taraftan da vatandaşlığın sorumluluğu var, vergisi, katma değeri vs. Alt seviyedekilerin isteyeceği bir şey değil. Çünkü yardımları kaybediyorlar. Aylık kişi başına 100 TL çok önemli onlar için. Zaten maaşı 1000-1.500 TL, altı kişilik bir aileyse 600 TL yardım geliyor. Kira, elektrik, su parası oluyor. Durumu iyi olan nitelikliler için gerekli vatandaşlık. Biz eğitimliler için vatandaşlık tek kurtuluş. Pasaportun, çalışma iznin, eğitimin, denkliğin, diploman her şey için vatandaşlık önemli. Şimdi ben bir Türk işveren olsam yanımızda birini çalıştırmak istersem tabii ki vatandaş olanı tercih ederim, diğerinin çalışma izniyle niye uğraşayım.”* (28N Nassif, 48, E, Doktor, İstanbul)

“Vatandaşlık Hayatı Kolaylaştırıyor”

Sığınmacılar için dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de çalışma iznine erişim meşakkatli süreçler gerektirmektedir. (Yıldız ve Topuz, 2011). Vatandaşlıkla birlikte çalışma iznine ilişkin prosedürden kurtuluşunu Ali Naqi kodlu görüşmeci şöyle açıklamaktadır:

- *“İngiliz dili ve edebiyatı mezunuyum, girişimcilik konusunda master yaptım. İlk geldiğimde Geçici Eğitim Merkezinde öğretmenlik yaptım. Vatandaşlık çalışma*

hayatnızı baştan aşağı değiştiriyor. Hayatta kalmak için çalışmaya mecbursun. Nitelikli biriyse çalışma izni olmadan çalıştığın işler her zaman niteliksiz ve daha düşük ücretli. Ama çalışma iznini almak çok zor. Aylar sürüyor. Her iş değişikliğinde yeni baştan başvuru yapman gerekiyor. Vatandaş olduktan sonra şu an çalıştığım işi buldum. Çünkü çalışma iznine, belgeye ihtiyaç kalmadı.” (4A Ali Naqi, Uzman, Gaziantep)

“Tek İsteğim Mesleğimi Yapabilmek”

Göçmenler için entegrasyon, güvencesiz düşük ücret yerine yetenekleri ve eğitimlerine uygun hak ettikleri değeri görmeleri ile sağlanabilmektedir. Bu nedenle entegrasyon yalnızca gelir artışı değil niteliğe uygun şartlarda çalışmakla da ilgili olmaktadır (Creese ve Wiebe, 2009, s. 71). Araştırmaya katılan katılımcılar için de en öncelikli konulardan birisi mesleğini yapabilmek ya da yapamamaktır. Çünkü eski standartlarını yakalamanın ve kapasitelerini gerçekleştirmenin tek yolu olarak mesleki tanınırlığı görmektedirler. Mesleklerini gerçekleştirebilmekte ise denklik konusu öne çıkmaktadır. Mesleki nitelikleri tanınmayan göçmenler, daha düşük statüleri ve hazırlanması uzun yıllar alan sınavları tekrar geçmeyi kabul etmek zorunda kalmaktadırlar (Dadush ve Niebuhr, 2016, s. 2-3). Göç teorilerinde her ne kadar göçmenin ‘kültürel sermayesini’ sırt çantası gibi beraberinde getirdiği iddia edilmiş olsa da Bourdieucu yaklaşıma göre kültürel sermayenin içinde bulunan ‘kurumsallaşmış sermayenin’ göçmeni tanıyıp tanımaması, kültürel sermayenin taşınmasını da, göçmenin var olan sosyal-statüsünü doğrudan etkilemektedir. Ev sahibi ülke resmi kabul ve vatandaşlık hakkı vermesine rağmen ‘meslek örgütleri’ ve ‘üniversiteler’ gibi yapıların göçmenleri kabul edip etmemesi, hatta özel sektörün ‘ulusal sermaye’ yönünde tercih yapıp yapmaması kültürel sermayenin taşınmasında belirleyici rol oynamaktadır (Kelly, Lusi 2006; Bauder, 2003; Erel, 2010; Hage, 1998). Türkiye’deki Suriyeliler için de vatandaş olmalarına rağmen benzer bir durum yaşanmakta, ‘tanınma’ ve ‘denklik’ bariyeri, sosyoekonomik kapasitelerini tam olarak ortaya çıkarmalarını engellemektedir. Görüşmecilerin aktardıklarıyla, literatürde yaşanan sorunun uyuştuğu gözükmemektedir. Yabancı ya da sığınmacı statüsünü kaybeden öğretmen, akademisyen gibi meslek sahipleri iş sözleşmelerinin feshedilmesi, aynı işi yapanlar arasında düşük ücret, güvencesiz çalışma gibi sorunlarla

karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmecilerden Maryam bu durumu şöyle ifade etmektedir:

- “Ben öğretmenim, mesleğimi yapabiliyorum ama kaçak olarak. Çünkü denklik alamıyorum. Transkript belgem eksik. Geçici Eğitim Merkezlerinde sadece Geçici Koruma Statüsündekiler için açılan bir iş imkânı. Vatandaş olunca aslında resmen bunu kaybediyorsunuz ama şu an UNICEF ve MEB bizi çalıştırmaya devam ediyor. Aylık 1.600 lira maaş alıyorum. Sigortamız yok. Ama Türk öğretmenin maaşı 3.600 lira. Aynı işi yapıyoruz ama aynı kazanmıyoruz. Resmîyette gönüllü öğretmen gibi gösteriyorlar. Vatandaş oldum, sözleşmem bitirilmedi, işten çıkarılmadım bu çok güzel ama aynı okulda çalışan Türk öğretmenler bizim iki katımız maaş alıyor. Yani vatandaş olmamıza rağmen ne Türk vatandaşı öğretmenler gibi ne de geçici koruma statüsündeki Suriyeliler gibiyiz.” (7M Maryam, K, 30, Öğretmen, İstanbul)

Katılımcılardan Esmâ ise bu durumu şöyle aktarmaktadır:

- “Şam Üniversitesi’nde akademisyendim. Bayır-Bucak Türkmeni’yim, ana dilim Türkçe. Türkiye’ye gelince yüksek lisansımı Ankara Üniversitesi’nde yaptım. Yabancı statüsünde akademisyen olarak çalışmaya başlamıştım ama vatandaş olunca bu hakkımı kaybettim. Geçici Eğitim Merkezinde öğretmenlik yaptım. Vatandaşlık hayatımı değiştirecek zannediyordum ama olmadı. Vatandaş olunca ALES ve YDS zorunluluğu geliyor. İngilizce sınavından 55 aldım ama 65 istiyor birçok üniversite ve her yıl şartları daha da zorlaştırıyorlar. Yabancı olanlardan ALES de YDS de istenmiyor. Yabancı öğretim üyesi kadrosu bulmak daha kolay.” (27E Esmâ, K, 27, Öğretmen, İstanbul)

Doktorlar da benzeri sorunu yaşamaktadır. Özel bir mesleki tanınma komitesiyle doktorlukları tanınan ve yabancı statüsünde, sadece Göçmen Sağlık Merkezi Merkezlerinde çalışmalarına izin verilen Suriyeli doktorların bu merkezlerde sadece Suriyeli hastaları tedavilerine izin verilmektedir. Görüşmecilerden Orâida mesleki denklik konusunda şunları kaydetmiştir:

- “Beni burada en çok üzen şey mesleğimi yapamamak oldu. Yani ünlü bir çocuk doktoruyum. 58 yaşındayım. Bir doktor doktorluktan başka bir iş yapamaz, elinden başka iş gelmez. Düşünün, bu merkezde Suriyelilere doktorluk yapmam için devlet beni görevlendiriyor. Ama buradan çıkınca seni doktor olarak tanımıyor. Suriyeliyi tedavi edebilirsin, Türk’ü tedavi edemezsin. Garip bir durum yani. Denklik için başvurduk. Genel tıp sınavına sokacaklar, ben 40 yıl önce mezun olmuşum, o dönemde öğrendiklerimi soracaklar. E bir taraftan evini geçindirmek

için çalışman lazım, hem çalışıp hem sınava hazırlanmak imkânsız. Genç doktorların önünü kapatıyorlar bu şekilde. Şimdi mesela Bu göçmen sağlığı merkezleri kapanınca biz ne olacağız, kimse bilmiyor.” (Oraida, K, 58, Doktor, Ankara)

Nitelikli göçmenler bilgi birikimi ve iş tecrübelerini de beraberlerinde getirirler ancak pek çok nitelikli göçmen niteliklerine uygun olmayan işlerde çalıştırılmakta ya da emek ve niteliklerinin ücretlendirilmesinde ayrımcılıkla karşılaşmakta, (Castles ve Miller, 2008; Dadush ve Niebuhr, 2016), zorunlu göçmenlerin çalışma izinlerinin olmadığı yerlerde kaçak iş piyasasına katılma eğiliminde oldukları ve aşırı düşük maaşlarda çalışmalarını realite haline gelmektedir. Benzer şekilde, Creese ve Wiebe (2009), göçmenler için düşük vasıflı, düşük ücretli ve güvencesizliği içeren bir biçimde mesleki olarak aşağı gitme deneyiminin oldukça yaygın olduğunu dile getirmektedir. Görüşmecilerden bilgisayar mühendisi olan ve kodlama konusunda çok üst düzey uzman olduğunu belirten Ahmad şunları kaydetmiştir:

- *“Bilgisayar mühendisiyim, Suriye Telekom’unda çalışıyordum. Kodlama konusunda yüksek lisans yaptım. Dev serverlardan sorumluydum, ulusal yazılım işini yapıyordum. Gelirim çok iyiydi oradayken ama savaştan sonra hem güvenlik kalmadı hem de paranın değeri kalmadı. Rejim beni zorla askere almak isteyince Türkiye’ye geldim. Sekiz ay sonra vatandaşlık daveti geldi. Bir yıl sonra vatandaş oldum. Burada bir vakfa ait özel okulun bilgisayar işlerini yapıyorum. Çok basit işler. Yani bilgisayar programcısıyım, kodlama biliyorum, yazılım yapıyorum ama burada Excel dosyası falan hazırlıyorum, öğrenci bilgilerini giriyorum. Alakasız işler. Ama mecburen yapıyorum. Türkçe bilsem hayatım değişebilir. Tek isteğim mesleğimi yapabilmek ve buna göre kazanmak.” (11A Ahmad, 27, E, Bilgisayar Mühendisi, İstanbul)*

Suriye’de radyolog doktor olan ancak İstanbul’da kaçak olarak çalıştığını söyleyen Halim denkliği kazanmanın yeniden üniversite okumaktan bile zor olduğunu şöyle kaydetmektedir:

- *“Beş yıldır Türkiye’de yaşıyorum. Doktorum. Radyoloğum. Burada denkliğimiz olmadığı için mesleğimi yapamıyorum. Aslında kaçak olarak çalışıyorum. Tam doktorluk yaptığım da söylenemez. Buradaki denklik şartlarına göre tekrar doktor olmam hukuken imkânsız değil ama fiilen imkânsız. 55 yaşındayım, Türkçe öğrenmemi, mesleki tıp yeterlilik sınavına girmemi istiyorlar. Yani 20 yaşında öğrendiğim bilgilerle ilgili sınava girmemi istiyorlar. Sonra bir de Tıpta Uzmanlık Sınavı var. Radyolog olarak çalışabilmem için. Bu sınavlara hazırlanmak yerine tekrar tıp fakültesine kayıt yaptırıp okumak daha kolay olur. Benim derdim evimi*

geçindirmek, hayatta kalmak, ayaklarımın üstünde durmak zorundayım anlıyor musunuz?” (12H, Halim, E, 55, Doktor, İstanbul)

Boyd ve Thomas (2002), ülkelerin farklı dili, eğitim sistemi ve ekonomik yapıları sebebiyle, göçmenlerin farklı kültürel sermayeler yaratma olasılığı olduğunu vurgulamaktadır. Ancak farklı kültürel geçmişleriyle gelen ve bunu kullanamayan göçmenlerin, nitelik kaybına uğramakla birlikte, eksik istihdam edildiklerini ifade etmektedir. Psinos (2007) ise işsiz ya da eksik istihdam ediliyor olmanın, göçmenlerin ülkelerinde sahip olduğu sosyal ve mesleki rollerin kaybı gibi pek çok ekonomik sonucu olduğunu dile getirerek bu nedenle eğitilmiş göçmenlerin entegrasyonunun çok daha karmaşık olduğunu kaydetmektedir. Katılımcılardan İzzet eğitimi ve mesleki kariyerini şöyle kaydetmiştir:

- *“Suriye’de harita teknikerliği bölümünden mezun oldum. Burada iş bulamadım, garsonluk, bulaşıkçılık yaptım. Sonra burada inşaat mühendisliği okudum, denklik sorunu yok, Türk üniversitesinde okudum. Diplomam geçerli ama iş bulamadım hiçbir yerde. Bir sürü üniversite mezunu işsiz, biz nasıl kendi işimizi yapalım. Burada dönerci açtım. Kendi işim. Mühendis olarak çalışabileceğime inanmıyorum. Benim tek derdim, devlet bize ayrımcılık yapmasın, engel olmasın, sonuçta ben Türklerle rekabet ediyorum, müşterilerim Türkler. Bana ayrımcılık yapılmazsa ayaklarımın üstünde dururum.” (İzzet, E, 27, Esnaf, Ankara)*

Eczacılık mesleğini yapamadığı için kendisiyle ilgisi olmayan bir işte çalışmak zorunda kaldığını söyleyen Bushra aynı durumun eşi için de söz konusu olduğunu şu şekilde aktarmıştır:

- *“Eczacıyım, uzun süre işsiz kaldım. Şimdi bir dernekle göçmen sağlığı bilgilendirme görevi yapıyorum. Sağlık okuryazarlığı gibi bir iş. Kendi işim değil, benimle neredeyse hiç ilgisi yok. Aynı şey eşim için de geçerli. O Suriye’de çok ünlü bir göz doktoru ama burada bir hastanede kaçak çalışıyor. Mesleğimizi yapma imkânı verilmezse hep böyle üçüncü sınıf işlerde çalışacağız. Benim de kocamın da denkliği yapılırsa ancak işimizi mesleğimizi yapabiliriz.” (18B Bushra, K, 38, Eczacı, İstanbul)*

“Nitelik Dezavantaja Dönüşebiliyor”

Niteliksizleştirme sorunu, nitelikli ve eğitilmiş sığınmacıların yaşadığı birçok ülkede yaşanmaktadır. Avrupa’da yapılan araştırmalarda, nitelikli grubun

özellikle yerlilerle rekabetten dolayı en zor iş bulan grup olduğu ifade edilmektedir. Ancak göçmenlerin nitelikleri tanınmadığı ve önemsenmediği için, en zor durumda olanların yine onlar olduğu belirtilmiştir. Göçmenlerde sık rastlanan, sosyal olarak alt sınıfa düşmek genel sorun olmaktadır (Wren, 2003). Nitelikli göçmenler, bu süreçte birikimleri nedeniyle avantajlı olmaları gerekirken, niteliklerinin tanınmaması, denklik verilmemesi, mesleki rekabet ve dil bilmemek gibi sebeplerden dezavantajlı olarak yeni hayata başlamak durumunda kalmaktadır (Mattoo vd., 2006). Suriye’de elektronik mühendisi olan görüşmecilerden Abu Malik, şöyle aktarmaktadır:

- *“Ben elektronik mühendisiyim, Suriye’de hem üniversitede eğitmedim hem de özel sektöre iş yapıyordum. İyi bir şirkettik. Okullara teknoloji alt yapısını sağlıyorduk. Şimdi Türkçe bilmediğim için burada işimi yapamıyorum. Burada GEM’de matematik öğretmenliği yapmaya başladım. Ek olarak da Yabancı Öğrenci Sınavına hazırlanan Suriyeli öğrenciler için matematik kursu veriyorum. GEM’den 1.600 lira alıyorum, özel derslerden de 1.500 falan kazanıyorum. Vatandaşlık işte eşitlik getirmiyor çünkü aynı işi yapan Türklerden az maaş alıyoruz. Elektronik mühendisliğini denklik kazansam bile tekrar yapamam herhâlde. Keşke bir mesleki eğitim kursuna çağrılısam da kendi işimi yapabilme imkanım olsa.” (15A Abu Malik, E, 50, Elektronik Mühendisi, Ankara)*

“Vatandaşlık İşte Eşitlik Getirmiyor”

Bauder’in (2006) niteliksizleştirilme teorisini göre ev sahibi ülkeler sosyal düzeni korumak için göçmenlerin mesleki statülerini (job devaluation) tanınamaktadırlar. Emek piyasasını, sınıfın yeniden üretildiği bir alan olarak gören Bauder, niteliksizleştirilmenin (deskilling) var olan güç yapısını sürdürülebilirlik için göçmenlerin marjinalleştirilmesinin kurumsallaşmış şekli olduğunu ifade etmektedir (Siar, 2013, s.9). Göçmenlerin, eğitim düzeylerinin yüksek kaldığı (overeducated) ya da nitelikleri ile uyumsuz (skill mismatch) işlerde çalışmak durumunda kalmaları niteliksizleştirilmelerine ve statü kaybına uğramalarına sebep olmaktadır (Üstündağ, 2019). Katılımcılar niteliklerine uygun işte çalışmadıkları gibi vatandaş olmalarına rağmen Türk vatandaşlarıyla eşit olmadıklarını ifade etmektedirler. Görüşmecilerden Ehsanullah şunları kaydetmiştir:

- *“Vatandaş olsak bile bazı konularda Türk vatandaşlarıyla eşit olduğumuzu düşünmüyorum. Aynı yerde çalışan Türk vatandaşları 3600 lira maaş alıyor. Biz*

UNICEF üzerinden gönüllü eğitimci olarak çalışıyoruz. Tabii normalde vatandaşlıktan dolayı bizim bu merkezlerde hiç öğretmen olmamız gerekirdi ama istisnai olarak devam ettiriliyor. Sigorta yok, asgari ücretin altında işler. Aslında avukatım ama bu okulda idari işlerle ilgileniyorum. Biz devletten maddi yardım beklemiyoruz, kendi mesleğimi yapabileceğim bir imkânın sunulmasını istiyorum. Madem nitelikli olanlara vatandaşlık veriliyor, bizlerin niteliğini ortaya koyacak imkânlar da verilsin." (14E, Ehsanullah, E, 44, Avukat, Ankara)

"Sığınmacıların Geçici Koruma Statüsü Hakları, Vatandaşlıktan Daha Cazip"

Vatandaşlık, sığınmacılığa göre göçmenlerin ulaşabileceği hukuki olarak en yüksek hak ve özgürlükler arasında sayılmasına karşın entegrasyon ve uyum sağlanmadan hızla gerçekleşen vatandaşlık süreci beraberinde getirdiği sorunluluklarla birlikte bazı dezavantajlara da sebep olabilmektedir.

Yabancılar vatandaşlık yolunun açılması temelde ülkelerin, göçmen tecrübeleri, ekonomik ve siyasi ortamları ve kültürel deneyimleriyle ilgili olmaktadır. Bunlarla birlikte toplumun göçmenlere karşı gösterdiği kabul, anlayış, içselleştirme, demokratik ortamların içine dâhil edilmesi de vatandaşlık sürecini entegrasyonun parçası haline getirmektedir. Bu entegrasyonun çok kültürlü bir toplum anlayışı çerçevesinde uygulandığı toplumlarda vatandaşlık, sadece hukuki anlamda değil sosyal kabul ve uyum süreçleri bağlamında önemli bir değer haline gelebilmektedir (Yıldız, 2017, s. 39). Vatandaşlıkla birlikte devletin nezdinde hukuki olarak eşit konuma geçen görüşmeciler aynı durumu sokakta hissetmemekten dolayı 'kısmi öteki' konumuna düşmektedirler. Görüşmecilerden Oradia bu durumu şöyle ifade etmektedir:

- "Vatandaşlığın hem avantajı hem de işe yaramadığı durumlar var. Mesela vatandaş olmasaydık asla ev alamazdık. Yasak. Ama alırken bile Suriyeliyiz diye-medik. Asla satmıyorlar bize. Türk kimliğimizi gösterdik, yine de sokakta kimlik işe yaramıyor. Iraklılara evi satıyorlar, kiralyorlar çünkü onlar paralı diye. Suriyelilerin parası yok diye satmıyorlar. Türkçe konuşuyorum. Mardinliyiz dedik, Mardinliler gibi. Bir de Mardinlilere de benziyoruz. [Burada gülüyor ve başını örtüş şeklinin Mardinlilere benzediğini gösteriyor] Tabii Türkçe bilmek hayatı kolaylaştırdı. Türk arkadaşım olmasaydı şimdi oturduğum evi alamazdım." (Oradia, K, 58, Doktor, Ankara)

Katılımcılar, yaşam standartlarında Türkiye'ye geldikleri yıldan itibaren kademe kademe iyileşme olduğunu belirtmektedirler. Sığınmacılara kamp yerlerinin dışında yaşama hakkı, çalışma izninin ardından vatandaşlığın verdiği kalış güvencesi, daha iyi iş imkânları, sigorta gibi imkânlar katılımcıların yaşadıkları ev ve semt değişikliğine sebep olmaktadır. Ayrıca görüşmeciler savaştan önce Suriye'de yaptıkları sanatsal ve sportif etkinliklere döndüklerini ya da dönmek üzere plan yaptıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan Esmâ iş imkânları ve gelirleri arttıkça hayatlarındaki değişimleri şöyle dile getirmişlerdir:

- *"Bu süreçte yaşadığımız yeri de değiştirdik. Evim ilk geldiğimiz zamana göre daha iyi. İyi bir semtte oturabiliyoruz. Sonuçta burada oturduğunuz semte göre insanların size karşı bakış açısı değişiyor. Suriye'de çok zengin değildik ama akademisyendik. Üniversitedeydik. Burada Suriyelilerin yaşadığı bölgede yaşadığımı söyleyince insanlar ya dilenci ya suçlu gibi bakıyor yüzüne. Şimdi yaşadığım yerde komşularım üniversitede doktora yaptığımı duyunca çok nazik davranıyorlar. Ödediğimiz kira biraz yüksek ama kiralarken vatandaşlık belgesi, üniversite kartım işe yaradı. Bir sivil toplum kuruluşunda uzman olarak part-time çalışabiliyorum. İnsan kendini iyi hissediyor. Ne yalan söyleyeyim evimi çok seviyorum, Suriye'deki evimden bile daha iyi şartlarda yaşıyorum. Eskisi gibi hobilerimi gerçekleştirebiliyorum."* (27E Esmâ, K, 27, Akademisyen, Ankara)

"Türkiye'de Kendimi Evimde Hissediyorum"

Görüşmecilerin çoğunluğu gelecek beklentilerinde yaşamak istedikleri ülkeye ilişkin sorularda ise Türkiye'ye yerleşmek istediğini ifade etmiştir. Avrupa'da daha iyi iş imkanları olmasına rağmen ayrımcılığa uğrama endişesi yaşadıklarını kaydetmişlerdir. Türkiye ile ortak din her ne kadar önemli bir etken olsa da birçok katılımcı Müslüman ülkeler olan Arap yarımadasındaki iş imkânlarını, diğer hak ve özgürlüklerin kısıtlı olması nedeniyle tercih etmediklerini belirtmektedirler. Avrupa'yı ise özellikle modern yaşam tarzı, kültürel olarak uyumsuzluktan dolayı çocukların eğitimi üzerinde devletin etkisi ve bunun yanında dışlanma endişesi nedeniyle istemediklerini ifade etmektedirler. Görüşmecilerden çoğu Avrupa'ya imkân olsa dahi gitmek istemediklerini ifade etmektedirler. Suriyeli mülteciler, Avrupa'ya iltica etme konusunu sosyal değerlere dair referanslar vererek düşünmediklerini (Sunata

vd, 2017, s. 532) ifade etmektedir. Görüşmecilerden Riaz bu durumu şöyle açıklamaktadır:

- *“Benim Avrupa ülkelerine vizem var. Bu süreçte Suudi Arabistan, Katar, Mısır, Lübnan, tüm Arap ülkelerinde çalıştım. Orada para kazanıyorsunuz ama eğitim, sağlık hakkı ya da insan olarak hiçbir hakkımız yok. Sağlık hakkı çok pahalı. Eğitim öyle. Bunların her biri ek yük getiriyor. Zorluk çıkartıyor. ABD ve Almanya da beni kabul etti, vize verdi. Sonuçta İngilizce biliyorum. Gitmedim. Çünkü Suriyeli Türkiye’ye geldiği zaman elinde kanuni belgesi varsa, işlemlerden geçerse haklarının korunacağını, ülkeden atılmayacağını, haklarından mahrum olmayacağını hissediyor. Avrupa’da da bu haklar var. Bunlar cazip fırsatlar. Benim de gitmek için imkânlarım vardı ama kalmak için birçok sebebim var. Kendime böyle bir hayat yolu çizdim. Arap’ın çölünden, Avrupa’nın medeniyetinden daha çok Türkiye’ye yakın hissediyorum kendimi. Çocuklarım var benim. Oranın kültürü bize uymaz. Oralara gidersem yabancı olacağım ama burada kendimi Türkler gibi bu topraklara ait hissediyorum. Bunlar çok önemli konular.”* (2R, Riaz, E, 42, Yönetici, Gaziantep)

“Vatandaşlığın En Güzel Kısmı Oy Vermek”

Göçmenler için temel hak ve özgürlükler kadar öncelikli bir ihtiyaç olmayan oy verme hakkı psikolojik olarak değer görme, aidiyet ve entegrasyon süreçleri için etkili olmaktadır. Görüşmeciler için seçimlerde oy kullanma hakkı, kendi ifadeleri ile ‘vatandaşlığın en güzel kısmı’ olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca göçmenlerin geldikleri ülkede demokratik seçim haklarının olmadığını anlatarak, orada yaşadıkları tecrübelerle buradaki tecrübelerini uzun uzun karşılaştırmaları dikkat çekmiştir. Görüşmecilerden Zainal ve Abdullah bu durumu şöyle ifade etmektedir:

- *“Suriye’ye göre çok farklı bir tecrübe çünkü biz hiçbir zaman oy kullanmanın ne demek olduğunu hissetmedik. Bunu ilk kez hissettim. İnsan hakları açısından çok önemli, o hak ile insan kendini değerli hissediyor. Bu insan olarak, birey olarak kendini değerli görmek.”* (19Z Zainal, E, 31, Proje Asistanı, Gaziantep)
- *“Vatandaşlığın en güzel kısmı oy kullanmak. Suriye’de hiçbir hak sunmuyorlardı. Orada mesela tek bir seçenek var ya Esad ya da Esad. Demokratik ve özgür bir ortamı ilk kez hissettim. Televizyondan herkes istediğini söyleyebiliyor. Herkes kime oy vermek istediğini söyleyebiliyor, baskı yok, korku yok. Farklı adaylar sokakta dolaşüyor, oy istiyorlar. Bu Suriye’de imkânsız. Hemen hapse atarlar. Ben*

ilk kez geçen seçim oy kullandım. [Gülerek] Ben yine de kimseye söylemedim kime oy verdiğimi.” (30A Abdullah, E, 32 İşletme, İstanbul)

“Kadın Olarak Kendime Özgüvenim Geldi”

Rejim baskısı ya da antidemokratik şartlardan gelen göçmenler için temel hak ve özgürlükler kapsamında sadece seçme ve seçilme özgürlüğü değil, sivil toplum kuruluşlarında görev yapmak, kadın olarak değer görmek gibi haklar da ortaya çıkabiliyor. Göçmenlikten kaynaklı birçok zorlukla mücadele eden kadın görüşmeciler özgür bir sosyal ortamın hayatlarını değiştirdiğini vurgulamaktadırlar. Görüşmecilerden Aisha, Suriye’deki hayatına göre Türkiye’de çok fakir olduğunu ancak kadın olarak özgüven kazandığını şöyle aktarmıştır:

- *“Suriye’de eczacılık okusam da çalışmıyordum. Zengindik ama ev hanımıyım. Burada fakiriz ama benim kadın olarak kendime özgüvenim geldi. Çünkü buraya gelince sadece biz değil tüm Suriyeliler çok zor durumdaydı. Türkmen’im, Türkçe bildiğim için Suriyelilere yardımcı olmaya başladım. Sonra burada yardım derneğinde çalışmaya başladım. Parasız, çünkü herkesin ihtiyacı var. İhtiyaç sahiplerine yardımları taşıyorum. Kendimi işe yarar hissediyorum. Artık gönüllü faaliyetlerin içindeyim, insan olduğumu hissediyorum. Oy vermek de öyle. Vatandaşlıktan en çok memnun olduğum insan gibi istediğim kişiye oy vermek oldu. Bunlar öyle parayla pulla alınacak şeyler değil.” (3A Aisha, K, 48, Eczacı, Gaziantep)*

Temel hak ve özgürlüklere erişimde sadece hukuki haklar değil toplumsal özgürlük de bireylerin hayat standartlarını artırmaktadır. Göçmenler için toplumsal hak ve özgürlüklerin artması özgüven sağlamanın yanı sıra ekonomik kapasitelerini de doğrudan etkilemektedir. Kadın görüşmecilerden Fatima cinsiyet baskısının olmamasını öyle aktarmıştır:

- *“Suriye’de kadın olmak zor. Burada daha rahatız, özgürüz. Aynı kıyafetleri giyiyorum, Şam’da erkekler sokakta rahatsız ederdi. Polis bile rahatsız eder. Taciz eder. Mesela Şam’da kadınları regl oluyor diye işe almazlardı. Öncelik hep erkeklerdeydi. Burada işe alımlarda kadınlara öncelik tanınıyor, kendimi değerli hissediyorum” (8F Fatima, K, 28, İlahiyat, İstanbul)*

Sonuç

Sonuç olarak, Suriye'deki iç savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan ve kısa süre içinde vatandaşlık statüsü kazanan Suriyelilerin edindikleri vatandaşlık hakkı, sosyoekonomik kapasitelerini ve yaşam standartlarını olumlu yönde etkilemektedir. Belirli niteliklere sahip oldukları için 'istisnai vatandaşlık' daveti ile Türk vatandaşı olan Suriyelilerin sahip oldukları dil, eğitim, mesleki tecrübe ve yetenek gibi sosyokültürel-ekonomik sermayelerine bağlı bazı nitelikleri hak ve özgürlükler sayesinde işlevsel hale gelebilmektedir. Ancak sığınmacıların niteliklerini tam olarak sunabilmesi ve kapasitelerini gerçekleştirebilmeleri için vatandaşlık hakkının tek başına yeterli olmadığı görülmektedir. Özellikle mesleki tanınma, denklik, niteliklerin geliştirilmesi ve işlevsel hale getirilmesi için mesleki kurs ve sertifikasyon imkanı sağlanmadığı sürece Türkiye'nin 'yeni vatandaşları' kendi nitelikleriyle uyumlu olmayan iş kollarında 'niteliksizleştirilme' sorunu ile karşı karşıya geleceklerdir. Ayrıca nitelikli sığınmacıların uzun vadede yaşamak için kültürel benzerlikler, ayrımcılık korkusu ve temel hak ve özgürlüklere erişim gibi gerekçelerle Türkiye'de yaşamayı tercih etmeleri, göç politikalarının belirlenmesinde önemli işlevi olacaktır.

EXTENDED ABSTRACT

**The Role of Socio-economic Capacity on Syrian
Asylum Seekers' Naturalization Process**

*

Safure Cantürk

Presidency of the Republic of Turkey

In recent years, literature on immigration has generally been focusing on the concepts of “qualified and unqualified”. The group of educated immigrants who are denominated as skilled/qualified refer to those who have skills/credentials among the immigrants. Skills of immigrants are measured with the human capital they have accumulated based on their education in the past and highly skilled immigrants are accepted as those who have completed their university (tertiary) education. (Huber and Stephens, 2010, p. 21). However, the concept of mass migration is a process that prevents choosing individuals in accordance with the qualifications and experience of the individuals. Skilled immigrants, despite the fact that they must enjoy the advantage of their accumulation of experience, suffer disadvantages when they start their new lives because of issues such as no recognition of their skills, no diploma equivalence, professional competition, lack of language proficiency (Mattoo et al., 2006).

At this point, the main debate is on the necessity to accentuate on the notion of “skilled according to WHO or WHAT”. As the professions that have ‘international validity’ and the professions that have a significance on the ‘domestic’ scale bring out the question of ‘which qualification’ for the immigrants in the culture of nation states. The host countries that pursue ‘skills’ in the immigrant admission process follow a discriminatory policy in recognizing ‘qualification’. Deskilling/Dequalification, which are defined as the employment of immigrants below their education end experience takes place by the unrecognition of the skills of immigrants and thus forcing the immigrants to be employed with ill pay and without social security in the jobs below their qualifications in the host countries. (Siar, 2013, p. 2). Ascertaining the existing capacities of immigrants will only be possible through the immigrants’ access of fundamental rights and liberties and to an equal labor market. Within this

framework, the right of refugees/immigrants to naturalization has become the new debate topic.

Mass forced migration caused a fundamental alteration in the definition of nation-state and citizenship definitions. This alteration bears significance both for the cohesion policies of the host countries on immigration and the new concept of citizenship that came forward theoretical discussions came along with those concepts. Although citizenship has different connotations for various immigrant groups, it is observed as one of the most important rights as it is associated with security, status, sense of belonging and possessing more rights and liberties, particularly for refugees. It is observed as the natural course for an immigrant who has been naturalized to have an increasing urge to be economically socially included in the host country. Acquiring freedom and mobility, benefiting equal rights through citizenship will provide the immigrants with the sense of feeling themselves more secure. (Bloch, 2000). However, in the developed host countries, citizenship can be obtained through a difficult process long after the rights such as residence, work and travel particularly for asylum seekers.

The disadvantage of immigrants due to the restriction of 'deprivation of rights and freedom' during forced asylum processes due to mass migration is only balanced by bringing equality with the citizens of the host country by accessing the most advanced rights and liberties such as the right to naturalization. This situation is defined as the complete phase of integration as a certificate for 'the most advanced rights and liberties' in the countries which have a high level of experience in immigration and have adopted a multicultural and transnational citizenship. Ager and Strang (Ager and Strang, 2004b) who argued that "Citizenship is the final stage of integration as it brings equal rights and liberties with the locals" consider the refugees are equal to the citizens in the United Kingdom as they have the same rights with citizens. Immigrants who are considered to be temporary despite being the driving engine of the German economy have been considered as a problem for the German state and society because of the welfare aids they receive and their lack of cohesion. Therefore, the right to citizenship is the most advanced right for immigrants as well as being the most difficult right to obtain in Germany. (Tauscher, 2016, p. 226-228).

However, exceptional citizenship was a method followed for those who are considered to be eligible on an individual basis until the mass migration of

Syrians. As the duration of the stay of Syrian Refugees increased, this exceptional method was transformed into a mass naturalization process. According to December 2019 data, 110 thousand Syrians have been naturalized in Turkey through exceptional citizenship on an invitation basis. Aforementioned naturalization process still continues. (TCCB, 2019). Contrary to the common knowledge, the naturalization process of Syrian does not take place upon the application of those who are under temporary protection, but by an exceptional method through the invitation of the select individuals by the government. This study focuses on the relationship between the new rights and freedoms acquired by qualified Syrians, who acquired Turkish citizenship in a short time after the asylum process, and their socioeconomic capacities from a refugee perspective. In this way, it is aimed to understand how the social, cultural and economic capital of Syrians, such as language skills, having a diploma, professional experience and skills, affect their employment and current living standards along with the right to citizenship. Face to face interview technique was chosen as the research method. According to the findings, right to citizenship positively affect the socioeconomic capacities and life standards of Syrians in Turkey. However, it is seen that the right to citizenship is not sufficient alone for asylum seekers to fully present their qualifications and realize their capacities. In particular, without professional recognition, equivalence, vocational trainings and certification for the development and functionality of skills, 'the new citizens of Turkey' will face dequalification in the lines of work that are not appropriate for their qualifications. In addition the qualified immigrants' preference to live in Turkey in the long term due to cultural similarities, lack of fear of discrimination and access to fundamental rights and liberties will have an important function in the determination of the immigration policies.

Kaynakça / References

Ager, A., ve Strang, A. (2004a). Indicators of integration final report [Development and Practice Report 28]. *Home Office Development and Practice Report*. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110218141321/http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs04/dpr28.pdf>

- Ager, A., ve Strang, A. (2004b). *Indicators of integration: Final report* (Development and Practice Report 28, s. 26). UK Home Office.
- Bauder, H. (2006). *Labor movement. How migration regulates labor markets*. Oxford University Press.
- Betts, A., Bloom, L., Kaplan, J. D., ve Omata, N. (2017). *Refugee economies: forced displacement and development* (First edition). Oxford University Press.
- Bloch, A. (2000). Refugee settlement in Britain: the impact of policy on participation. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 26, 75-88.
- Boyd, M., ve Thomas, D. (2002). Skilled immigrant labour: country of origin and the occupational locations of male engineers. *Canadian Studies in Population*, 71-99. <https://doi.org/10.25336/P6X60F>
- Castles, S., ve Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı*. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Coşkun, R., Altunışık, R., ve Yıldırım, E. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı* (9. bs). Sakarya Kitabevi.
- Creese, G., ve Wiebe, B. (2009). Survival employment: gender and deskilling among African immigrants in Canada. *International Migration Review*. <https://doi.org/IO.IIIJ.I468-2435.2009.0053LX>.
- Dadush, U., ve Niebuhr, M. (2016). *The economic impact of forced migration* (RP-16/03; s. 22). OCP Policy Center. https://carnegieendowment.org/files/RP-16-03_Final.pdf
- Bakan Soylu: Çocuklar dahil 92 bin Suriyeliye vatandaşlık verildi. (2019, Ağustos 2).. *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2019/08/02/bakan-soylu-92-bin-suriyeliye-vatandaslik-verildi-suleyman-soylu> adresinden erişilmiştir.
- Huber, E., ve Stephens, J. D. (2010). *Development and crisis of the welfare state: parties and policies in global markets* (2. bs). University of Chicago Press.
- Kymlicka, W., ve Norman, W. (2000). *Citizenship in diverse societies*. Oxford University Press.
- Mattoo, A., Rathindran, R., ve Subramanian, A. (2006). Measuring services trade liberalisation and its impact on economic growth: An illustration. *Journal of Economic Integration*, 21, 64-98.
- Neuman, L. (2006). *Toplumsal araştırma yöntemleri, nitel ve nicel yaklaşımlar* (7. bs, C. 2). Yayınodası.
- Ong, A. (1999). *Flexible citizenship: The cultural logics of transnationality*. Duke University Press Books.

- Psoinos, M. (2007). *The relation between post-migration experiences and psychosocial wellbeing: an exploratory study of the perceptions of highly educated refugees in the U.K.* [University of Cambridge]. <https://www.repository.cam.ac.uk/handle/1810/256433> adresinden erişilmiştir.
- Siar, S. V. (2013). *From highly skilled to low skilled: revisiting the deskilling of migrant labor* (Discussion Paper Series 30). Philippine Institute for Development Studies.
- Soysal, Y. (1994). *Limits of citizenship migrants and postnational membership in Europe*. The University of Chicago Press.
- Standing, G. (2014). The precariat. *Contexts*, 13(4), 10-12. <https://doi.org/10.1177/1536504214558209>
- Tauscher, S. (2016). Alman vatandaşlık rejimi ve Almanya'da yabancı hakları. *SETA*, 28, 165.
- TCCB. (2019, Aralık 10). *Her insan bir dünya*. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/113897/-her-insan-bir-dunya-te-mali-programda-yaptiklari-konusma> adresinden erişilmiştir.
- Üstündağ, N. M. (2019). *Zorunlu göçte nitelikli olmak: Eğitimli Suriyeli göçmenlerin İstanbul emek piyasasındaki deneyimleri*. İstanbul Üniversitesi.
- Wren, K. (2003). Refugee dispersal in Denmark: From macro- to microscale analysis. *International Journal of Population Geography*, 9, 57-75.
- Yıldız, Z., ve Topuz, H. (2011). Sosyal sermaye ve ekonomik kalkınma ilişkisi açısından Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi/Journal of Social Policy Conferences*, 61, 201-226.
- Zetter, R. (2015). *Protection in crisis: Forced migration and protection in a global era* içinde (s. 1-32). Migration Policy Institute.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

- Cantürk, S. (2020). Suriyeli sığınmacıların vatandaşlığa geçiş sürecinde sosyo-ekonomik kapasitenin rolü. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(Eğitim ve Toplum Özel Sayısı), 6167-6193. DOI: 10.26466/opus.817400